

UO‘K: 811.512.133.43

**NAVOIYNING “SADDI ISKANDARIY” DOSTONIDAGI “GANJ” VA “GAVHAR”
ISTILOHLARI BILAN BOG‘LIQ LEKSEMALAR XUSUSIDA****ABOUT LEXEMES RELATED TO THE TERMS “GANJ” AND “GAVKHAR” IN THE
NAVOI EPIC “SADDI ISKANDARI”****О ЛЕКСЕМАХ, СВЯЗАННЫХ С ТЕРМИНАМИ «ГАНДЖ» И «ГАВХАР» В ЭПОСЕ
НАВОИ «САДДИ ИСКАНДАРИ»****Alimova Zarifa Vaxobovna** Farg‘ona davlat universiteti tilshunoslik kafedrası dotsenti, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD)**Annotatsiya**

Ushbu maqolada Alisher Navoiyning “Saddi Iskandariy” asarida shoir tomonidan qo‘llanilgan forsiy so‘zlar xususida so‘z boradi. Asardagi forsha “ganj” va “gavhar” so‘zlarining etimologik xususiyatlari, ularning leksik ma‘nolari, forsha-tojikcha lug‘atlardagi izohlarga asoslanganligi, boshqa manbalarda keltirilgan izohlarga taqqoslanganligi, forsha so‘zlarning Navoiy asarlari izohli lug‘atidagi leksik ma‘nolari yuzasidan ilmiy qarashlar keltirilgan. “Ganj” va “gavhar” leksemalari asosida yasalgan forsiy so‘zlar izohi maqolaning asosiy maqsadi qilib belgilandi. Maqolada keltirilgan forsha so‘zlarning leksik va semantik jihatdan ma‘nolari izohlangan, ular asosida shaxs otlari hosil qilingani misollar orqali ochib berilgan.

Аннотация

В данной статье идет речь о персидских словах, которых использовал поэт в произведении Алишера Навои «Садди Искандари». Предоставлены научные мнения узбекских языковедов и этимологическая характеристика персидских слов «гандж» и «гавхар», их лексические значения, на основе комментариев в персидско-таджикских словарях, сравнение с комментариями, приведенными в других источниках, лексические значения персидских слов в аннотированном словаре Навои. Объяснение персидских слов на основе лексем «Гяндж» и «гавхар» (драгоценный камень) было определено как основная цель статьи. Объясняются лексические и семантические значения представленных в статье персидских слов, а также на примерах выявляется, что на их основе образуются личные существительные.

Abstract

This article talks about the Persian words used by the poet in Alisher Navoi's work "Saddi Iskandari". The etymological characteristics of the Persian words "ganj" and "gavhar" in the work, their lexical meanings, based on comments in Persian-Tajik dictionaries, comparison with comments given in other sources, lexical meanings of Persian words in the annotated dictionary of Navoi's works scientific opinions are presented. The explanation of the Persian words based on the lexemes "Ganj" and "gavhar" was defined as the main goal of the article. The lexical and semantic meanings of the Persian words presented in the article are explained, and it is revealed through examples that personal nouns are formed on the basis of them.

Kalit so‘zlar: forsha-tojikcha so‘zlar, lug‘aviy birlik, so‘z semantikasi, xazina, qimmatbaho so‘z, shaxs otlari, ma‘nodosh so‘zlar, takrorlar, izofali birikmalar.

Ключевые слова: персидско-таджикские слова, лексическая единица, семантика слова, сокровище, драгоценное слово, личные существительные, синонимы, повторы, изафетные сочетания.

Key words: Persian-Tajik words, lexical unit, word semantics, treasure, precious word, personal nouns, synonyms, repetitions, izophetic compounds.

KIRISH

Alisher Navoiy asarlari yuzasidan nafaqat o‘zbek adabiyotshunosligi va tilshunosligida, balki jahon ilm-fanida ham qator ilmiy tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Mazkur maqola “Xamsa” ning oxirgi dostoni hisoblangan “Saddi Iskandariy”dagi ayrim forsiy so‘zlar tahliliga bag‘ishlanadi. Adabiyotshunos F.Karimova ta’kidlashicha, Navoiy “Xamsa” dostonlari syujetini uzoq yillar

davomida har tomonlama o'ylab, pishitib yurganligi uchun ham uni juda qisqa muddatda – ikki yilda yozib tugatdi. Ma'lumki, yuqorida tilga olingan "Xamsa" 1483-1485-yillarda yaratilgan [4, 33].

ADBIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'zbek aadabiyotshunosligi va tilshunosligida Alisher Navoiy ijodini o'rganish bilan bog'liq ilmiy izlanishlar ko'lami yil sayin ortib bormoqda. Adabiyotshunos olimlardan A.Hayitmetov, B.Abdullayev, I.Haqqul, S.G'aniyeva, A.Qayumov, E.Umarov, Yo.Is'hoqov, H.Jo'rayev, U.Qobilov va boshqalar Navoiy asarlarining turli qirralarini yoritishga o'z hissalarini qo'shganlar. B.Bafoyev, A.Nishonov, E.Umarov, S.Ashirboyev, A.Rustamov, M.Qodirov, F.Hayitmetov, N.Umarova, A.Karimov, Z.Isaqova, D.Abduvaliyeva kabi olimlar Navoiy asarlarini lingvistik jihatdan tadqiq etgan tilshunoslardirlar. Q.Muhiddinov, X.Doniyorov, U.Sanaqulovlar Navoiy asarlarining leksik-semantik xususiyatlarini tadqiq etishga munosib hissa qo'shganlar. Xususan, tilshunos N.Umarova o'zining nomzodlik dissertatsiyasida Navoiy she'riyatida rang semasini ifodalovchi leksik birliklar, maqol va iboralarning uslubiy xususiyatlari, kitobat san'ati, shoir g'azallarida laff va nashr san'ati, tazod (antiteza), libos nomlari haqida batafsil to'xtalib o'tadi [7, 5-53].

Ma'lumki, Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostoni turkiy so'zlar bilan bir qatorda arabiy va forsiy so'zlarga ham boydir. Shoir dostonining bir bobini Sulton Abusaid o'limi voqeasini yoritishga bag'ishlagan. Shoir uni eng avvalo aql-idroki o'tkir, tadbirkor va mulkgir hukmdor sifatida tilga oladi. "Xuroson va Movarounnahrda tashqari, -deydi Navoiy, - boshqa ko'p o'lkalar ham unga qaram edi. Xorazmdan tortib Kirmon mamlakatlarigacha, Qoshg'ardan to Sipohongacha bo'lgan joylarni bosib oldi" [3, 17-18].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

"Saddi Iskandariy" dostonida forsiy so'zlar ko'lami shoir mahoratining naqadar yuksak darajada ekanidan dalolat beradi. Jumladan, *ganj* va *gavhar* leksemalari shular jumlasidandir.

Ganj – گنج ot turkumiga oid leksema bo'lib, "xazina" ma'nosini ifodalaydi. Sh.Rahmatullayevning "O'zbek tilining etimologik lug'ati"da *ganj* leksemasi quyidagicha izohlanadi: **ganj** – bu ot "sig", "saqlan" ma'nosini anglatadigan *ganjidan* fe'lining (PRS, 428) hozirgi zamon asosiga teng bo'lib, asli "*jamlangan narsalar*" ma'nosini anglatadi. Keyinchalik "qimmatbaho narsalar jamlab saqlanadigan joy", "xazina" ma'nosini anglatadi boshlagan (PRS, 428; O'TIL, I, 184).

Mazkur leksema Navoiynig "Saddi Iskandariy" dostonida ko'p qo'llangan leksemalar qatoriga kiradi. ANATILda ushbu leksemaning bir qancha ma'nolari tasniflangan. Biz tadqiq qilayotgan maqolada *ganj* leksemasining asosan *xazina*, *oltin*, *qimmatbaho* so'zlar ma'nosida kelishi aniqlandi.

"Saddi Iskandariy" dostonida *ganj* leksemasining yuqorida keltirilgan ma'nolari uchragan baytlardan misollar keltiramiz:

To'kay olingga ul qadar mol-u ganj,

Ki yetsun sipohingga yog'moqda ranj

Mazkur baytda *ganj* leksemasi *oltin*, *kumush* ma'nosida kelganligi shubhasizdir.

Birovkim erur ganj vayronasi,

Ne g'am ajdaho bo'lsa hamxonasi (Saddi Iskandariy, 14-bet).

Ma'nosi: *Birovga vayrona xazina bo'lgani singari, uning hamxonasi ajdaho bo'lsa ne g'am* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 17-bet). Bu baytda *ganj* leksemasi joy ma'nosida qo'llanganiga ham shubha yo'q. Ya'ni, birovga uning vayrona bo'lgan uyi ham bir xazinadek ko'rinishi badiiy ifodalar orqali tasvirlangan [8, 365].

Aning ganjiddin har diram axtare,

Yashil kup anga gunbadi axzare (Saddi Iskandariy, 31-bet).

Ma'nosi: *Uning xazinasidagi har bir kumush tanga – bir yulduzdir, yashil kup (may saqlanadigan katta idish) esa unga ko'k gumbazdir* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 34-bet). Mazkur baytdagi *ganj* esa Navoiy tomonidan so'z mulki sultonlaridan biri Nizomiy Ganjaviy asarlari xazinasidagi har bir qimmatbaho so'z kumush tanga – yulduzga tenglashtiriladi [9, 388].

Shu o'rinda Navoiy asarlarida uchragan "*ganj*" leksemasining qanday ma'nolarni bildirishini quyidagi jadvalda ifodalashni ma'qul topdik:

GANJ	1	xazina, boylik
	2	naqd, oltin, kumush
	3	ilm, bilim, ma'no

	4	maqsad, muddao
	5	so'z, qimmatbaho to'plam
	6	baxt qushi, Semurg'

Quyidagi baytda ham **ganj** leksemasi orqali qimmatbaho so'z, *bebaho to'plam* ma'nolari anglashilishiga shubha yo'q:

Bu besh ganjidinkim jahondir to'lo,
Ki ko'k javfida dog'i yo'qdir xalo (Saddi Iskandariy, 31-bet).

Ma'nosi: *Bu besh xazina bilan jahon to'la bo'lgani singari, ko'k osmonning ham biron burchagi undan xoli emas* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 34-bet).

Dostonda **ganj** leksemasi takror holda qo'llanishiga ham misollar uchraydi:

Qazo qismidin yetmayin ranj anga,
Bu yanglig' ne bir ganj, besh ganj anga (Saddi Iskandariy, 31-bet).

Ma'nosi: *Nizomiy Ganjaviyning xazinalari bittagina emas, beshta bo'lib, har qalay, qazo qismatidan ularga shikast yetmasin* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 34-bet).

Dostonda **ganj** leksemasi izofali birikma tarkibida ham uchraydi. Ma'lumki, "izofa" arabcha so'z bo'lib, "qo'shish, orttirish" degan ma'nolarni ifodalaydi. Izofa aniqlovchi va aniqlanmish, qaratqich va qaralmish o'rtasidagi munosabatni ifodalaydi. Bunda aniqlovchi va aniqlanmish, qaratqich va qaralmish o'rtasida urg'usiz -i yoki -yi tovushi orttiriladi. Masalan, o'zbekcha-forscha so'zlardan tashkil topgan izofiy birikmalarga kimsayi notavon, telbai sarson, tarkibi tojikcha so'zlardan iborat bo'lgan izofiy birikmalarga *ganji bebaho, obi ravon, xurshidi tobon, kulbayi vayrona* kabilarni misol keltirish mumkin [10, 640]:

Bu yanglig'ki ganji maoniy to'kub,
Jahon ahlig'a jovidoniy to'kub (Saddi Iskandariy, 31-bet).

Ma'nosi: *U jahon ahliga shunday ma'nolar xazinasini to'kkanki, u xazinalar o'lmas va abadiydir* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 34-bet).

Vujudingni chun qildi Haq ganji roz,
Haqiqat duru la'lidin yo'q majoz (Saddi Iskandariy, 13-bet).

Ma'nosi: *Bu hukmda sening vujuding sirlar xazinasini ekani, xazinangdagi duru la'llaring esa aslligi bitilgan* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 16-bet).

Ganjposh – گنجپاش "ganj" – "xazina", "posh" – "poshidan" (sochmoq) fe'lining hozirgi zamon asosidan hosil qilingan ot turkumiga tegishli leksema bo'lib, "xazina sochuvchi" deya tarjima qilinadi. Mazkur *Ganj*, ya'ni *xazina* leksemasi orqali oltin, tillalar xazinasini tushuniladi. Shu ma'noda ANATILda *ganjposh* – oltin va durlar sochuvchi deb tarjima qilingan (ANATIL, 1-jild, 394-bet).

Ham ul ganjrezu ham ul ganjposh,
Bo'lub bazlidin dahr aro ganj fosh (Saddi Iskandariy, 31-bet).

Ma'nosi: *U xazinagina yaratib qolmagan, balki ularni o'z saxovatkor qo'li bilan dunyoga sochgan* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 34-bet).

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, *ganjrez* va *ganjposh* leksemalari o'zaro sinonim bo'ib, *ganjrez* so'zining *rez* qismi "rixtan" – "soshmoq", "quymoq", "sepmoq" fe'lining hozirgi zamon asosidir. Natijada "ganj" – "xazina", "rez" – "sochuvchi", "sepuvchi" asosida "xazina sochuvchi" so'zi hosil bo'lgan. FTZTda "ganjrez" leksemasi "qimmatli", "qadrli" (гачьбашу, гьхьарбьор) kabi ma'nolarni ifodalashi ta'kidlangan (FTZT, 1-jild, 301-bet).

Ganjrez گنج ريز ot turkumiga tegishli leksema bo'lib, *xazina sochuvchi* ma'nosini ifodalaydi. Leksemaning *rez* ريز qismi *rixtan* – *sochmoq*, *quymoq* ma'nosini ifodalovchi fe'lining hozirgi zamon asosidir [11, 382].

Yuqorida keltirilgan baytda **ganjrez** leksemasi uchraydi: *Ham ul ganjrezu ham ul ganjposh*. Mazkur leksema **ganjposh** (xazina sochuvchi) so'ziga sinonim holda qo'llanilgan.

Ganjxez – گنجخيز ot turkumiga oid leksema hisoblanadi. Navoiy asarlari lug'atida ham, forscha-tojikcha lug'atlarda ham, etimologik lug'atlarda ham ushbu so'zning izohi berilmagan. E'tiboringizni quyidagi baytga qaratsak:

Birovga yetishgonga qiymat pashez,
Yana birga qiymat kelib ganjxez (Saddi Iskandariy, 30-bet).

Ma'nosi: *Birovning so'zi qora chaqalik qimmatga ega bo'lmagani holda, ba'zi birovlariniki xazina qadar bebaho qimmatga egadir* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 33-bet).

Dostonning nasriy bayonidan ayon bo'ladiki, *ganjhez* leksemasi "*bebaho qimmatga ega bo'lgan*" deya tarjima qilingan. Shu o'rinda Y.Rubinchikning "Персидско-русский словарь" nomli lug'atida خيز *xiz* leksemasiga berilgan izohga to'xtalmoqchimiz: خيز *xiz*: 1. "turmoq" fe'lining hozirgi zamon asosi; 2. *sakrash*; 3. *balandlik* (tom balandligi nazarda tutilgan); 4. Qo'shma so'zning ikkinchi komponenti bo'lib, *-ser*, *ko'p* ma'nolarini ifodalaydi [6,594]. *Xiz* so'ziga so'nggi o'rinda berilgan ta'rifdan kelib chiqib, *ganjhez* leksemasini "*serxazina*", "*ko'p xazina*", "*bebaho xazina*" deb izohlash mumkin. Shunda *ganjhez* leksemasining nasriy bayonda keltirilgan izohi o'rinli ekanligiga guvoh bo'lish mumkin.

Ganjina – گنجينه ot turkumiga oid leksema bo'lib, **xazina**, **kon** ma'nosini ifodalaydi (ANATIL, 1-jild, 393-bet). O'zbek tilining etimologik lug'atida *ganjina* so'ziga shunday ta'rif berilgan: **ganjina** – bu ot boylik ma'nosini anglatadigan tojikcha *ganj* otiga *-ina* qo'shimchasini (TjRS, 542) qo'shish orqali hosil qilingan bo'lib, *xazina* ma'nosini anglatadi [5,59]. "Saddi Iskandariy"da *ganjina* leksemasi ishtirokidagi baytlar ko'p uchraydi. Jumladan:

Qilib ko'nglini roz ganjinasi,

Yuzin aylading zot oyinasi.

Gavhar – گوهر leksemasi ot turkumiga oid bo'lib, asarda ko'p o'rinlarda uchraydi. ANATILda *gavhar* so'zining quyidagi ma'nolari tasnifi keltirilgan: *gavhar*, *dur*, *qimmatbaho tosh*; *farzand*; *asl nasl-nasab*, *kelib-chiqish*; *ko'z yoshi*; *to'rt gavhar*: *yer*, *suv*, *o't*, *havo*; *mol-jon*; *go'zal*, *chiroyli*, *mahbuba*; *so'z*, *gap*, *ibora*, *fikr*, *o'y*; *e'tiborli*, *ulug'*, *hurmatga loyiq* [1,387].

Zihi anbiyo xaylining sarvari,

Boshing uzra sarxaylliq gavhari (Saddi Iskandariy, 11-bet).

Ma'nosi: *Ey boshi uzra ulug'vorliq gavhari porlagan va jamiki payg'ambarlarning sardori bo'lgan zot* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 14-bet).

Gavhar leksemasi dostonida forsiy izofa tarkibida ham uchraydi:

Tutub gavhari zoting avval vujud,

Bo'lub so'ngra mavjud budu nabud (Saddi Iskandariy, 18-bet).

Ma'nosi: *Avvalo, sening gavhardek pok zoting yaratildi, so'ngra dunyodagi bor-u yo'q narsalar bir-bir paydo bo'ldi* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 14-bet).

Gavhar leksemasi dostonida takror o'rinlarda kelishi ham kuzatiladi:

Bo'lub Xo'shag'a dona gavhar kibi,

Ne gavhar kibi, balki axtar kibi (Saddi Iskandariy, 18-bet).

Ma'nosi: *Falakdagi boshqoq donalari jilvalanuvchi gavharni eslatar, gavhar ham ems, yonib, porlab nur sochayotgan yorug' yulduzlar singari edi* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 14-bet). Mazkur baytda *gavhar* so'zi yulduz ma'nosida kelayotir. Ma'lumki, baytdagi *Xo'sha* so'zi oltinchi burjning nomi bo'lib, "Sunbula" deb ham yuritiladi. Shu nuqtayi nazardan har bir burj ta'rifi, tasnifi yulduz bilan bog'liqligi tabiiy.

Tilshunos S.Gafurova o'zining "Tavorixi guzida – Nusratnoma" asari leksikasi" mavzusidagi doktorlik dissertatsiyasida forsha so'zlarning mavzu guruhlariga qatorida *guh* so'zini ham keltirib, ushbu so'z ko'p o'rinlarda uchragani haqida to'xtaladi hamda mazkur leksemani narsa va buyum nomlari qatorida izohlab o'tadi [2,96].

Gar ul bo'lmasa kimsaga yo'q sharaf,

Aningdekki, gavharsiz o'lg'ay sadaf (Saddi Iskandariy, 28-bet).

Ma'nosi: *Agar ma'noli so'z bo'lmasa, ichida gavhari yo'q sadaf singari, insonning hech qanday obro'-e'tibori yo'qdir* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 31-bet).

Mazkur baytdan ko'rinadiki, shoir *gavhar* leksemasi orqali insonning obro'-e'tibori naqadar bebaho, qadrli ekanini ko'rsatib bergan. Bu bilan Navoiy badiiy tasvir vositasi -o'xshatishning munosib turidan foydalangani yaqqol seziladi.

Bu gavhardin o'ldi to'la g'arbu sharq,

Vale topti qiymatda bisyor farq (Saddi Iskandariy, 31-bet).

Ma'nosi: *So'z gavharidan mashriq ham, mag'rib ham to'la, lekin ular o'z qimmatini bilan bir-biridan nihoyatda katta farq qiladi* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 33-bet). Keltirilgan baytda *gavhar* leksemasi so'z ma'nosida kelgan.

ILMIY AXBOROT

Dostonda *gavhar* so'zining *guhar* shaklida kelish hollari ham kuzatildi:

Guhar ul qadar sochtim ofoq aro

Ki, javf o'ldi gum bu kuhan toq aro (Saddi Iskandariy, 43-bet).

Ma'nosi: *Dunyoga shu qadar ko'p gavharlarni socha boshladimki, bu ko'hna dunyoda bo'sh joy qolmadi* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 46-bet). Keltirilgan baytdan ham ko'rinadiki, *gavhar* leksemasi so'z ma'nosida qo'llanilgan.

ANATILda *gavhar* leksemasi asosida hosil qilingan bir qancha so'zlar izohi ham keltirilgan. Jumladan, *gavharafshon*, *gavharbor*, *gavharzoy*, *gavharnigor*, *gavharnisor*, *gavharoroy*, *gavharposh*, *gavharrez*, *gavharsanj*, *gavharfishon* [1,389].

Ne kog'azg'akim, kilki gavharfishon,

Qilib mehri zarkash anga zarfishon (Saddi Iskandariy, 31-bet).

Ma'nosi: *Qalami gavhar sochuvchi bu shoir o'z so'zlarini qog'ozga yozgan emas, yo'q, zar sochuvchi quyosh unga zarvaraq sochib turgan* (Saddi Iskandariy, nasriy bayon, 34-bet). Mazkur baytda *gavharfishon* so'zi bezak beruvchi ma'nosini ifodalashi ANATILda ko'rsatib o'tilgan [1,389].

Alo to quyosh zarfishon o'lg'usi,

Sahob ilgi gavharfishon o'lg'usi (Saddi Iskandariy, 67-bet).

Keltirilgan baytda *gavharfishon* leksemasi *bahralli*, *barakali*, *qimmatbaho yomg'ir*, *yog'in-to'kin* ma'nosini ifodalaydi [1,389].

ANATILda keltirilgan *gavhar* tushunchasi bilan bog'liq leksemalarni quyida jadvalda ifodalashni ma'qul topdik:

GAVHAR	1	<i>gavharafshon</i> – <i>gavhar</i> sochuvchi,
	2	<i>gavharbor</i> – <i>gavhar</i> sochuvchi (bu yerda so'z mevasi <i>gavharga</i> tashbeh qilingan)
	3	<i>gavharzoy</i> - <i>gavhar</i> yaratuvchi, nodir ma'nolar ifoda etuvchi
	4	<i>gavharliq</i> – donishmand kishilar, ilm ahli, ulug'lar.
	5	<i>gavharnigor</i> – <i>gavhar</i> bezakli
	6	<i>gavharnisor</i> – yaxshi so'zlar bilan maqtash
	7	<i>gabharoroy</i> - ma'nolarni bezatuvchi
	8	<i>gavharposh</i> – <i>gavhar</i> sochuvchi, nur sochuvchi
	9	<i>gavharrez</i> – qimmatli so'z aytuvchi
	10	<i>gavharsanj</i> - so'z saralovchisi, o'lchovchi
	11	<i>gavharfishon</i> - <i>barakali</i> , <i>qimmatbaho yomg'ir</i> , <i>yog'in-to'kin</i>

XULOSA

Xulosa sifatida ta'kidlash joizki, Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" asari turkiy, arabiy so'zlar bilan bir qatorda forsiy so'zlarni ham o'z ichiga olgani bilan ahamiyatlidir. Navoiyning zullisonayn shoir sifatida forsiy so'zlardan, xususan, forsiy izofali birikmalardan mohirona foydalangani dostonning badiiy qimmatini yanada oshirishga xizmat qilgan, desak yanglishmaymiz.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Alisher Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati. –Toshkent, Fan, 1983.-B. 387-394.
2. Gafurova S. "Tavorixi guzida - Nusratnoma" asari leksikasi. Fil.f.d.(DSc) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. –Farg'ona, 2024. –B.-96.
3. Haqqul Ibrohim. Alisher Navoiy va Sulton Abusaid.O'zbek tili va adabiyoti, 2015, №1.-B.17-18.
4. Karimova F. Debochalarda Alisher Navoiy va Husayn Boyqaro munosabatlari talqini. O'zbek tili va adabiyoti, 2015, № 1. –B.33.
5. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining etimologik lug'ati. –Toshkent, "Universitet" nashriyoti, 2009. 3-jild, 59-bet.
6. Рубинчик Ю. Персидско-русский словарь. I том, -Москва: Русский язык, 1983. 594-с.
7. Umarova N. Alisher Navoiy-badiiy so'z ustasi. –Farg'ona, 2010. –B. 5-53.
8. Z.Alimova. (2024) Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonidagi forsiy sinonimlar xususida. Farg'ona davlat universiteti. Ilmiy Xabarlar. №1, 362-367.
9. Z.Alimova, M.Rasulova. (2024) O'zbek tilining forsiy til bilan aloqasi xususida. Farg'ona davlat universiteti. Ilmiy Xabarlar. № 1, 387-389.
10. Z.Alimova. (2023) [Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" asaridagi ayrim forscha qo'shma so'zlarning leksik-semantik xususiyatlari haqida](#). Scientific journal of the Fergana State University, №2. 639-643.
11. Z.Alimova. (2023) Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" asaridagi forscha-tojikcha so'zlarning semantik jihatdan guruhlanishi. №1. 380-385.

12. A.Z. Vaxobovna. (2024) The phenomena of derivation in English. Western European Journal of Linguistics and Education 2 (5), 300-306.
13. A.Z. Vaxobovna.(2024) About the lexical meanings of some Persian synonyms in Navoi's epic "Saddi Iskandari". International Multidisciplinary Journal for Research & Development 11 (01).
14. Z.Alimova. (2023) Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" asaridagi ayrim forscha qo'shma so'zlarning leksik-semantik xususiyatlari xususida. Farg'ona davlat universiteti. Ilmiy Xabarlar. № 2. 639-643.
15. A. Zarifa. (2022) "Saddi iskandariy" asarida forsiy izofali birikmalarning qo'llanilishi. Farg'ona davlat universiteti. Filologiya ta'limi masalalari: muammo va uning yechimlari. Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plami. 3-qism. 80-82.
16. З.Алимова. (2021) Форсча-тожикча ўзлашмаларда вокализмларнинг ўзгариши. ФарДУ, Илмий Хабарлар. № 1. 129-133.